

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Francisci De Oviedo Madritani, Societatis Iesv,
Theologiæ Professoris, Cursus Philosophicus**

Oviedo, Francisco de

Lvgdvni, M.DC.LI.

II. Quid sit scientia practica, & quid speculatiua?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95503](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95503)

que alius eiusdem speciei cum isto possit tendere in colorem specie distinctum ab albedine.

7 Denum in mea sententia, quæ asserit rationem communem pluribus entitatibus realibus nihil aliud esse, quam aggregatum omnium rationum particularium, hoc obiectum formale sub quo modo explicatum, nihil aliud est, quam aggregatum obiectorum respondentium omnibus actibus potentie collectiue sumptis, quod est obiectum adequatum potentie, hoc enim dicit rationes omnes, quæ possunt distinctis potentie actibus attingi, & obiectum formale quod: albedo v. g. aut nigredo specialiter sumpta, est obiectum inadæquatum potentie, & ita hæc distinctio obiecti in obiectum formale sub quo, & obiectum formale quod in re non distinguitur à distinctione obiecti formalis, in obiectum formale adequatum, & obiectum formale inadæquatum, quæ distinguuntur tanquam includens, & inclusum.

8 Alia est diuisio obiecti in proximum, & remotum; quod dici solet immediatum, & mediatum. Obiectum proximum, & immediatum dicitur quod per se terminat actus potentie. Obiectum verò remotum, & mediatum appellatur, quod non per se terminat actus potentie, sed tantum est subiectum illius, in quod tendunt actus potentie: sicuti partes, qui est subiectum coloris in quem immediate fertur actus potentie visus. Hæc diuisio propria non est, quia alterum membrum diuidens non proprie participat rationem diuisi, illud enim quod dicitur obiectum mediatum, & remotum proprie obiectum non est, sed tantum subiecti obiectum.

9 Item obiectum diuiditur in obiectum adequatum, seu totale, & inadæquatum, seu partiale.

Obiectum adequatum, & totale est illud vltra quod non tendit potentia, quod necessarii dicit omnia peculiariora obiecta, quæ possunt attingi ab omnibus potentie actibus.

Obiectum inadæquatum est illud vltra quod potest tendere potentia, quod tantum dicit partem quandam obiecti. Nonnulli hanc diuisionem admittere nolunt, quia vnum membrum diuidens includitur in alio, obiectum videlicet inadæquatum in obiecto adequato: verumtamen proprie potest dici diuisio, quia inadæquatum sub ratione inadæquati dicit negationem alius partis obiecti, & secundum hanc rationem non includitur in obiecto adequato, & ita est membrum diuidens formaliter ratione negationis, quam dicit ab alio condistinctum.

10 Vltimo diuiditur obiectum in obiectum attributionis, & obiectum attributi.

Obiectum attributionis est illud, ad cuius exactam cognitionem ordinantur cognitiones terminate ad alia obiecta. Obiectum attributi est illud, cuius cognitio ordinatur ad aliud obiectum magis præcipuum cognoscendum, quod diximus esse obiectum attributionis. Hæc obiecta attributionis, & attributi in potentiis præcisè sumptis non reperiuntur, quia nullum est obiectum potentie cognoscitur, aut volitur ad quod ordinentur omnes actus eiusdem potentie: reperiuntur autem huiusmodi obiecta in scientiis, quia cum scientia sit aggregatum ex pluribus cognitionibus scientificis, ex se ad aliquod vnum ordinatis, necessum est habere aliquod obiectum ad quod ordinentur alij actus ad eandem scientiam pertinentes, quod attributionis dicitur obiectum. Volunt nonnulli obiectum attributionis esse obiectum principalius, qui bene sentiunt, si per obiectum principalius illud intelligant, de quo præcipue agitur in scientia; si verò obiectum principalius secundum intrinsecam perfectionem velint intelligi, decipiuntur profecto, quia cognitiones plurium obiectorum secundum entitatem magis principalium ordinantur ad cognitionem aliorum obiectorum minus principalium.

11 Obiectum attributionis semper est obiectum inadæquatum, ac proinde si obiectum adequatum diuidatur in obiectum attributionis, & attributi, dicenda erit diuisio totius in partes, quarum nulla participat rationem adequatam diuisi, sicuti cum diuiditur totum compositum in materiam, & formam.

12 Hic nonnulli disputant de obiecto specificatio, de quo ego Controuers. 14. de anima, vbi de specificatione omnium entitatum, me vide punct. 4. in quo definitio à quibus obiectis omnes vitales actus specificantur, & punct. 3. vbi de habitu specificationis, & punct. 1. vbi definitio quid sit specificatio, & qua ratione vna ens specificetur ab alio,

quæ hic omitto, quia de his agi nequit, donec alia principia prædicta supponantur, quibus sunt dirimenda.

PUNCTVM II.

Quid sit scientia practica, & quid speculativa?

§. I.

Definitiones practici, & speculativi, illiusque proprietates.

Habitibus scientiæ practicus dicitur, qui procedit ab actibus practicis, & in illos inclinat, similiter habitibus speculatiuis appellatur, qui ab actibus speculatiuis nascitur, & ad illos producendos inclinat, & ita tota difficultas circa naturam scientiæ practicæ, & speculatiuæ ad actus est deuoluenda, & inquirendum, quid importet in actu scientiæ, seu in cognitione ratio practici, & speculatiui, quod in præsentiarum definiam.

Cognitio practica est illa, quæ ex se ordinatur ad praxim, seu operationem; & cognitio speculatiua appellatur, quæ non ordinatur ex se ad praxim, sed sinit in pura sui obiecti speculatione. Posui in vtraque definitione particulam illam ex se, quia quod cognitio de facto ordinetur, vel non ordinetur ad operationem à cognoscente, nihil refert ad rationem practici, vel speculatiui: exempli gratia, cognitio, quam habet Medicus de curatione faciendâ, semper est practica, etiam si Medicus non agat de curatione exhibendâ, quia ex se cognitio illa ad curationem exhibendam ordinatur. Adhuc tamen superest explicandum, quid sit cognitionem ordinari ad praxim, quod exactè præstabo paucis. Cognitio ex se ordinata ad praxim est illa, quæ proponit obiectum, ita vt ex vi illius possit voluntas imperare ipsius obiecti executionem potentie, cui incumbit talis obiecti productio. Per hanc definitionem exactius, clariùque cognitio practica definitur, & dicemus cognitionem practicam esse illam, quæ proponit obiectum, ita vt ex vi illius possit voluntas imperare ipsius obiecti executionem potentie, cui incumbit talis obiecti productio. Similiter cognitio speculatiua definitur, quæ non ita proponit obiectum, vt ex vi illius possit voluntas imperare ipsius obiecti executionem potentie, cui incumbit talis obiecti productio. Priorem definitionem conuenire omnibus cognitionibus, quas Scholastici practicas appellant, & non aliis, & posteriorem omnibus cognitionibus, quas auctores appellant speculativas, compertum erit cuicumque rem attentè inspicienti, & quas voluerit cognitiones examini: vnam vel alteram propono. Cognitio quæ noscit artifex ligna, lapidesve hac ratione esse collocanda, quæ apud omnes est practica, proponit praxim, seu operationem, ita vt ex vi ipsius cognitionis possit artifex elicere actum voluntatis, quo imperet potentie executrici lapidum lignorumve collocationem. Similiter cognitio, quæ noscit Logicus syllogismum esse construendum tribus terminis hac ratione dispositis, voluntati proponit obiectum, quod potest imperare potentie intellectui ex vi huius cognitionis, & cognitio quam Deus habet de creatura possibili, quam Theologi practicam appellant, ita proponit Deo creaturam possibilem, vt ex vi illius cognitionis voluntas diuina possit imperare omnipotentie productionem eiusdem creaturæ, & illam de facto imperet, quando creatura à Deo producenda est.

Explicat insuper illa definitio illud, quod vulgò dicitur, videlicet, cognitionem practicam debere esse de re operabili modo operabili, quia esse cognitionem modo operabili, quando illius obiectum operabile est, nihil aliud importat, quam ita tendere cognitionem illam in illud obiectum, vt ex vi talis cognitionis obiectum effici possit. Insuper explicat aliam conditionem, quam Doctores assignant cognitioni practicæ, in quibus P. Valsq. 1. part. disp. 8. c. 9. videlicet non tantum in rem operabilem tanquam in obiectum, sed etiam tendere in illam tanquam in finem, quia hæc tendentia cognitionis in obiectum tanquam in finem, vt Smigletius dandus n. 5. tantum importat cognitionem talem esse vt ex vi illius effectus possit produci: cognitio enim ex se intrinsecè finem non respicit, & tantum dicitur tendere in obiectum tanquam in finem, cum obiectum aliquo modo potest esse illius effectus, eo sensu quo dicimus causam ordinari ad suos effectus tanquam ad finem.

Ex

Ex hoc inferes non esse practicam cognitionem, quam Deus habet de peccatis ab homine commissis, etiam si ex hac cognitione moueatur ad hominem puniendum, quia hæc cognitio non dirigit Deum ad exequendum obiectum cognitum, sed tantum proponit peccatum mouens ad poenam intelligendam distinctam ab ipso peccato. Inferes similiter cognitionem non dici practicam ex eo quod moueat ad operationem voluntatis, videlicet ad amorem, vel odium circa obiectum cognitum, quando talis actus amoris, vel odij efficax non est respectu obiecti, alias omnis cognitio esset practica, quia nulla est cognitio, quam naturaliter non possit sequi amor, vel odium circa obiectum, quod proponit.

Nonnullæ conditiones solent assignari ad praxim, seu ad obiectum scientiæ practicæ, quas breuiter percurram. P. Suarez tom. 2. Metaphysic. disp. 44. sect. 13. n. 20. adducit definitionem quamdam Scoti, asserentis praxim debere esse operationem alijs potentiæ, pro qua sententia refert Scotum num. 22. quam etiam amplexi sunt vniuersim Scotistæ: ex recentioribus Rada 1. part. Controv. 3. Faber super prolog. disput. 2. Smigletius quest. 4. num. 144. Merinero disp. vnica proem. quest. 6. sect. 1. quibus è nostris adhuc Smigletius in Logica disp. 17. quest. 4. Alij apud eundem Suarez num. 23. ad actum necessarium sententiam Scoti limitant ex Capreolo, quia si actus sit liber, recte poterit esse praxis ad quamcumque potentiam pertineat, quia omnis actus liber cadit sub electionem, ac proinde poterit dirigi ab intellectu ut fiat, vel non fiat. Alij recentiores apud Arriagam disp. 1. sect. 4. subsect. 1. asserunt non sufficere obiectum esse liberum libertate contradictionis, sed requiri libertatem contrarietatis, ex vi cuius possit bene vel male fieri, ut possit dici praxis, seu obiectum practicæ cognitionis. Hurtadus disp. 11. de anima sect. 2. docet ad rationem scientiæ practicæ non requiri libertatem contrarietatis, neque contradictionis. Hunc sequitur Arriaga supra: ibid. subsect. 3. In quaestionem ab alijs vocatur, an cognitio tantum dicatur practica respectu obiecti, quod representat, an etiam respectu aliorum similium, quibus omnibus, nonnullis conclusionibus satisfaciam.

Dico primò cum P. Suariorum supra. P. Molin. 1. part. quest. 1. art. 4. disput. 2. P. Vazquez ibid. disput. 8. Rub. in proem. quest. 5. Hurtad. & Arriag. ad cognitionem practicam non requiri hanc versari circa actum alijs potentiæ. Moueor ad hanc conclusionem, quia sine fundamento talis conditio requiritur. Deinde quia praxis est idem, quod operatio cognitione directâ. Sed operatio intellectus est simpliciter operatio, & potest dirigi operatione aliâ reflexâ præscribente naturam illius: ergo poterit esse praxis, & cognitio, quæ versatur circa illam, poterit dici practica.

Arguit Scotus: Intellectus solâ extensione fit practicus: sed hic non extenditur, quando non versatur circa operationem alijs potentiæ: ergo non potest fieri practicus nisi per ordinem ad alijs potentiæ operationem. Respondeo Maiorem omni fundamento destitutam esse; hac tamen gratis admissâ, Minorem esse negandam, quia quando intellectus transit de vno actu ad alium, extenditur intra suum obiectum proprium, quam quando versatur circa actus aliarum potentiarum, qui ad illum non pertinent.

Obiicies secundo. Actus intellectus quando versatur circa actum eiusdem potentiæ, versatur circa speculationem, quia omnis actus potentiæ intellectus est speculatio. Sed speculatio non est praxis, potius opponitur cum ista: ergo actus, qui respicit ut obiectum alium actum potentiæ intellectus, non respicit praxim, sed speculationem: ergo non est practicus sed speculatiuus. Respondeo verum esse omnem actum intellectus esse praxim, falsum tamen praxim, & speculationem ita opponi, ut id, quod respectu vnius obiecti est speculatio, non possit esse praxis respectu alijs actus reflexi, quem terminet, quia id, quod est cognitio respectu vnius obiecti, potest esse obiectum respectu alijs cognitionis reflexæ in ordine ad quam dicitur praxis. Exemplum sit in hac demonstratione: *Omne animal est sensitiuum: omnis homo est animal: ergo omnis homo est sensitiuus*, quæ demonstratio speculatio est respectu hominis, & animalis, & est praxis, & obiectum respectu cognitionis, quâ dirigitur intellectus ad hanc demonstrationem faciendam, & quâ præscribitur rectitudo ipsius demonstrationis.

Obiicit Smigletius: Cognitio huius obiecti dirigit intellectum in cognitionem alijs obiecti, & cognitio præmissarum dirigit eundem intellectum in cognitionem conclusionis, & tamen cognitio conclusionis non dicitur praxis, neque cognitio obiecti procedens ex cognitione obiecti similis: ergo actus intellectus non potest esse praxis, etiam si sit directus alio actu. Respondeo hanc directionem non esse per modum dictaminis proponentis modum, seu naturam cognitionis directæ, in qua directione consistit ratio formalis practicæ cognitionis.

Dico secundo. Quotiescumque effectus producit dependenter ab actu voluntatis, siue libero, vel necessario, talis effectus praxis dicitur respectu cognitionis, quæ dirigit talem actum voluntatis, seu quæ proponit actui voluntatis ipsum effectum, qui sit dependenter ab illo, & talis cognitio in ordine ad illum effectum practica denominatur. Probo hanc conclusionem. Cognitionem esse practicam nihil aliud est quam ita obiectum proponere ut ex vi illius voluntas possit imperare ipsius obiecti executionem potentia, cui incumbit talis obiecti productio. Sed omnis cognitio dirigens actum voluntatis, siue liberum, siue necessarium, à quo producit effectus, ita obiectum proponit, ut ex vi illius voluntas possit imperare obiecti executionem potentia, cui incumbit talis obiecti productio: ergo omnis cognitio dirigens actum voluntatis siue liberum, siue necessarium à quo producit effectus, est cognitio practica. Confirmatur: cognitionem esse practicam est cognitionem esse causam obiecti, quod attingit: sed omnis cognitio dirigens actum voluntatis siue liberum, siue voluntarium à quo producit effectus, habet omnem causalitatem, quam potest habere in suum obiectum: ergo est cognitio practica. Maior est omnino certa, quia praxis idem sonat, quod operatio, & practicum idem quod operatiuum: ergo cognitio practica nihil aliud est quam cognitio operatiua. Minorem probo: omnis cognitio quæ dirigit actum siue liberum, siue necessarium habet totum influxum, quem potest habere actus intellectus in actum voluntatis, quia actus intellectus nullo alio modo inluit in actum voluntatis quam illum dirigendo, seu proponendo obiectum in quod fertur actus voluntatis, & non minus inluit cognitio proponens obiectum in actum liberum, ac in actum necessarium. Deinde actus voluntatis imperans actionem externam eo ipso, quod illam imperet habet totum influxum, quem potest habere in talem actionem, quia actus voluntatis tantum inluit determinando potentiam externam per sympathiam, quam habet cum illa ad externam actionem, & omnis actus voluntatis siue liber, siue necessarius eodem modo inluit in obiectum ad quod determinat, & eodem modo illud determinat, cum actus voluntatis non determinet ad suum obiectum efficiendum per libertatem illi extrinsecam, sed per suammet entitatem coexistentem effectui, qui ad illum non supponitur: ergo eo ipso quod cognitio dirigat actum voluntatis siue liberum, siue necessarium, ex vi cuius imperatur suum obiectum, præstat in illum totum influxum, quem præstare potest cognitio in suum obiectum: ergo in illum exercet totam operationem, quam potest exercere actus intellectus in suum obiectum: ergo hoc erit praxis illius actus, qui practicus dicitur in ordine ad tale obiectum.

Ex hac conclusione aliæ inferuntur, de quibus inter authores est controuersia. Prima est non requiri ad cognitionem in obiecto libertatem contrarietatis, sed sufficere libertatem contradictionis, quæ ex præcedenti facile deducitur. Obiectum liberum libertate contradictionis dependet medio actu voluntatis à cognitione illud proponente, & dirigente talem actum voluntatis: ergo obiectum illud est praxis, & in ordine ad illud talis cognitio practica dicitur. Eandem conclusionem explico: duplex est directio, vna, quæ gubernat potentiam ne declinet in actum oppositum illi, quem elicere debet ad quam directionem requiritur libertas contrarietatis. Alia directio est directio ex vi cuius potentiæ proponitur via quâ eundem est ad talem actionem efficiendam, & ad hanc directionem non requiritur libertas contrarietatis, sed tantum dependentia effectus ab actu voluntatis cognitione directo. Constat eadem conclusio ex communi sententia Theologorum, qui in Deo scientiam simpliciter intelligentiæ practicam appellant, etiam si circa obiectum producendum non possit aliquis error à Deo committi. A priori eandem

eamdem conclusionem efficaciter probat. Cogitatio, à qua medio actu voluntatis aliquis effectus, eodem modo influit, siue altera cognitio, quæ retrahit voluntatem ab illo effectu producendo inclinaret ad opus contrarium, siue tantum voluntatem ab hoc effectu producendo intendat removere, eodem modo influit in suum obiectum: sed quando cogitatio alia inclinat voluntatem ad opus oppositum, voluntas est libera libertate contrarietatis; quando tantum intendit cogitatio removere voluntatem ab hoc opere producendo, voluntas est libera libertate contradictionis: ergo eodem modo influit cogitatio à qua medio voluntatis dependet effectus, siue voluntas sit libera libertate contrarietatis, siue tantum libertate contradictionis: ergo eodem modo in utroque casu practica dicitur. Maiorem probat: cetera patent. Cogitatio inclinans ad hunc effectum producendum non influit virtute aliis cognitionis, ex vi cuius voluntas constituitur libera libertate contrarietatis, vel contradictionis, quia hæc omnis intendit impedire influxum cognitionis inuitant voluntatem ad effectum producendum, sed per se ipsam: ergo permanente eadem cogitatione, & eodem effectu eodem modo influit: imò si aliquando magis influeret, hoc accideret quando voluntas tantum est libera libertate contradictionis, quia tunc cogitatio illa habet minus contrarium; quo intendatur retrahi, quam cum voluntas est libera libertate contrarietatis; quia quando est libertas contrarietatis cogitatio contraria intendit voluntatem removere ab effectu producendo ad quem inclinat alia cogitatio, & allicere ad alium producendum; quando vero est libertas tantum contradictionis, tunc cogitatio contraria tantum intendit voluntatem removere ab effectu producendo, & per se loquendo eademmet virtus magis influit, dum minus adest contrarium retrahens ab effectu producendo, & minorem præstat influxum, dum adest contrarium maius.

Inferitur etiam ex secunda conclusione supra tradita omnem effectum necessariò productum cuius necessitas oritur ex ipsa cognitione esse praxim talis cognitionis, & per ordinem ad illum cognitionem esse practicam. Ratio est perspicua ex conclusione supra tradita: effectus ille dependet medio actu voluntatis à cognitione dirigente talè actum voluntatis, & inferente necessitatem eiusdem actus: ergo cognitio illa est practica in ordine ad illum effectum. A priorieandem conclusionem probat, ratione, quæ nuper vixit. Non minus influit cogitatio in effectum medio actu libero: ergo non minori iure dicitur practica, ex eo quod influit medio actu necessario, quam diceretur, si influeret medio actu libero. Antecedens probat: tunc influit medio actu necessario quado influit nulla alia cogitatione retrahente, tunc influit medio actu libero, quando influit retrahente alia cogitatione. Sed ex eo quod dicitur hæc cogitatio retrahens non magis influit, cum influit per se ipsam, & non per cogitationem retrahentem, quæ non iuvat ad influxum, sed potius illum intendit impedire: ergo cogitatio non minus influit medio actu necessario orto ab ipsa cogitatione, quam medio actu libero ab eadem orto: ergo non minus dicitur practica medio actu necessario, quam medio actu libero. Ex hoc concludo, omnem cognitionem per se requisitam ad actum voluntatis esse practicam respectu effectus, quem imperat voluntatis actus, etiam si physica aliqua præmotione, vel ex alio capite actus euadat necessarius, quia tunc cognitio illa requisita ad actum influit in illum eo modo, quo cognitio influit in volitionem, & volitio influit in effectum quem imperat: ergo cognitio illa medio actu voluntatis influit in effectum: ergo est practica, cum tota ratio practici consistat in influxu cognitionis in effectum medio actu voluntatis.

Infero similiter quod si voluntati iam in actu primo sufficienter constituta, & prædeterminata ad actum voluntatis cum cognitione ad illum prærequisita, antecedenter seu non consequenter ad actum voluntatis elicientem superueniat alia cogitatio inclinans ex se, & inuitans ad eundem actum, ad quem voluntas erat iam prædeterminata, talem cogitationem superuenientem practicam esse respectu effectus quem talis voluntatis actus imperaret. Ratio est: cogitatio illa ex se inuitans ad actum voluntatis superueniens voluntati prædeterminatæ ad talem actum, influeret in actum voluntatis, dum non esset posterior actu, seu dependens

Franc. de Quirado, Philosoph. Tom. I.

ab existentia actus, quam supponeret: ergo medio actu influeret in effectum, quem imperaret talis actus. Tota difficultas argumenti sita est in hoc antecedenti quod constabit ex dicendis Controu. 8. de anima punct. 5. vbi probabo omnem cogitationem proponentem obiectum in quod fertur voluntatis actus in illum influire eo præcisè quod illi coexistat, & non sit illo posterior, etiam si voluntas aliunde sit sufficienter in actu primo constituta, & antecedenter prædeterminata ad talem actum.

Infero vltimò: omnem cogitationem influentem in actum voluntatis ex se imperantem effectum, practicam esse, dummodò talis actus voluntatis non sit posterior effectu, quem potest imperare, etiam si ad hanc cogitationem, & ad actum voluntatis ad quem ipsa supponitur, supponatur alius actus voluntatis, ex vi cuius efficaciter imperetur effectus. Probat hanc conclusionem: etiam si hoc imperium efficax ex se ad hunc effectum producendum supponat aliud imperium efficax ad eundem effectum, dummodò non sit posterior effectu, seu dum ab illo non dependeat, influit in effectum simul cum alio imperio, & effectus imperatus dependebit ab utroque imperio, seu ab utroque actu voluntatis; ergo mediis his imperiis, seu mediis his actibus voluntatis effectus dependebit à cogitationibus, à quibus uterque actus dependet: ergo omnes cogitationes, à quibus dependet vnus, & alter actus voluntatis, influent mediis actibus in illum effectum: ergo erunt practica respectu illius. Discursus est legitimus supposito primo antecedenti, quod probat Contr. 7. Physic. Punct. 7. vbi statuo posse eundem actum dependere à duplici fine adæquato, medio duplici actu voluntatis, à quorum quolibet adæquate dependeat, & Controu. 8. de anima Punct. 5. vbi probat omne imperium, seu omnem actum ex se potentem imperare effectum, illum in actu secundo imperare, eo ipso quod illi coexistat, & ab eo non dependeat.

Dico tertio: nulla cognitio potest esse practica respectu effectus, qui ex se non subditur imperio voluntatis. Hæc conclusio inconcussa est apud omnes, quia cognitio representans obiectum, tantum potest in illud influire medio actu voluntatis: ergo si effectus talis est nature, vt in illum actus voluntatis influire non possit, nullo modo poterit cognitio in illum influire: ergo effectus ille praxis non erit, neque respectu illius cognitio practica dici poterit. Ex hoc fit cognitionem propriæ nutritionis in ipso homine, qui actiue se nutrit, speculatiuum esse, quia immediata actio nutritionis neque ab actu voluntatis, neque ab illius cognitione dependet, nemo enim cogitans potest adire ad naturam suam cubitum vnus.

Dico quarto: scientia ex se in actu primo tantum proprie dicitur practica respectu effectus, quem representat. Probat facile: scientia eatenus dicitur practica quatenus proponit voluntati obiectum, quod imperet, & cuius executionem dirigat. Sed tantum proponit voluntati obiectum, quod representat, & tantum potest dirigere executionem, quam attingit: ergo tantum respectu huius potest dici practica in actu primo. Dixi, tantum scientiam dici practicam respectu effectus, quem representat, qui raro aut nunquam est vnus indiuiduus effectus determinatus, ab omni alio conditinctus, vix enim vnquam artifex distinctè percipit vltimam indiuiduationem obiecti, quod intendit deprimere, sed tantum sibi proponit quemdam effectum huius rationis, quem confundit ex vi cognitionis cum aliis similibus, quos instar vnus absque vlla discretionem percipit. Sic contingere necesse est quando intellectus proponit syllogismum in Barbara construendum, quem voluntas imperat non determinando indiuiduationem illius, quam nunquam intellectus cognouit, sed tantum speciem, hoc est, vnus ex innumeris eiusdem rationis ad quem in indiuiduo producendum determinat causa prima, aut conditiones extrinsecæ vt alij volunt. Est ergo in actu primo cognitio practica respectu omnium effectuum, quos per modum vnus confusè attingit, quia illorum quilibet ex vi illius cognitionis æquè bene potest produci.

Dico quinto: Cognitio in actu secundo tantum proprie practica respectu effectus, qui de facto producit ex illis, respectu quorum in actu primo practica dicebatur; quod si alius produceretur distinctus ab illis, respectu quorum in actu primo proprie practica dicebatur,

D respectu

respectu illius in actu secundo propriè non esset practica. Posterior pars probatur: implicat praxis propria in actu secundo respectu cognitionis, quæ in actu primo non est propriè practica in ordine ad illam: sicuti implicat effectum produci à causa, quæ propriè illum producere non potest: negatione enim potentia rectè valet ad actus negationem. Sed cognitio propriè tantum est practica in actu primo respectu effectus, quem attingit; ergo hic tantum, & non alius in actu secundo potest esse praxis respectu illius. Priorem partem conclusionis, videlicet cognitionem in actu secundo esse practicam respectu effectus producti ex his, in ordine ad quos practica supponitur in actu primo facilius probatur: posito actu primo ad effectum, & posito effectui, effectus actui primo tribuitur: ergo supposito effectui producti, & supposita cognitione practica, à qua potest produci, effectus iste illi cognitioni tribuendus est, & praxis est dicendus respectu cognitionis, & hæc in actu secundo practica respectu illius.

18 Dico sexto: Cognitio potest dici practica in actu secundo per accidens, & per quasi monstruosam productionem respectu effectus distincti ab illo, circa quod versatur. Ratio est, quia etsi cognitio tantum per se dirigat ad productionem sui obiecti, poterit potentia inferior non exequi opus illud, quod præscribit cognitio eo modo, quo præscribitur: ergo tunc effectus ille productus in actu secundo distinctus erit ab obiecto cognitionis, qui dicetur praxis monstruosa, quia est præter intentionem agentis. Potentiam inferiorem posse exequi effectum distinctum ab illo, quem præscribit cognitio, & quem imperat voluntas mediâ cognitione monstrat manifesta experientia. Sæpe enim postquam pictor apprimè concipit imaginem Cæsaris, & modum, quo illam est in tabula expressurus, ex intentione optimæ imaginis modo optimo efficiendæ, aliam valde imperfectam depingit: & ego litteram A, verbi gratia perfectissimam concipio, & ex intentione illam exprimendi eodem modo, quo illam concipio propter manus titubationem aliam valde imperfectam scribo.

19 Dices in his casibus artificem non solum concipere opus perfectum, quod non exprimit, sed etiam opus imperfectum, quod exprimit tanquam praxim dictaminis, quod illud opus imperfectum apprehendit, & non aliud dictaminis, quo apprehendit opus perfectum. Huic solutioni experientia & ratio refragatur; Experientia, quia quilibet artifex sæpe experitur efformare effectum, quem nunquam apprehendit, ex intentione alium valde perfectum conficiendi, & sæpe nos ex manus imbecillitate dum rectos characteres conficere intendimus, alios informes valde, quos nunquam concepimus in charta delineatos inuenimus. Ratio, quia sine fundamento tribuitur potentia exequutrici tanta conformitas cum regula præscribente id, quod est factura, ut nunquam possit ab illa declinare, imò à priori constat sæpe declinaturam, cum non dependeat essentialiter in operando ab apprehensione obiecti, seu ab obiecto apprehenso eadem ratione, quâ faciendum est.

20 Dices secundo, intellectum tunc nullo regi dictamine ac proinde hunc effectum non dici praxim respectu dictaminis, quod hunc alio modo faciendum, vel alium effectum repræsentat. Contrà: quando ego conficio opus aliud ab illo quod intendebam facere, constat me moveri ad operandum ex doctrina, & dictamine quod habeo operis exequendi, cui dictamini volo conformari opus à me faciendum; & cui fidens aggredior operis effectum, non ita facturus si dictamine illo carerem, quia si nunquam opus artificiosum apprehendissem, non illud exequi intenderem: ergo saltem dictamen illud est occasio, ut tale opus quod nunquam apprehendi efformem, loco aliud quod apprehenderam & intendebam efficere, quod sufficit, ut dicatur praxis, & operatio monstruosa respectu illius.

21 Vltimò respondebis ratione suprâ traditâ probari praxim posse esse diuersam secundum modum ab obiecto apprehenso, non verò posse esse diuersam secundum substantiam. Contrà: in omni opere artificioso siue intentionali, siue reali variato modo variatur substantia, quia opus artificiosum constituitur tale formaliter per modum, & dispositionem, & aliam non habet formam, per quam constituitur: ergo implicat variari modum substantiæ operis artificiosi non variatâ. Antecedens patet in syllogismo facti in *Barbara*, quia ita constat hac terminorum disposi-

tionem, ut si aliter termini disponantur, iam non erit idem, sed alius syllogismus; hic enim specie syllogismus; hanc dispositionem terminorum in specie, & hic syllogismus numero hos numero terminos hoc modo dispositos importat. Idem videre est in opere artificioso externo, videlicet in hac pictura, quæ ita dicit colores hoc modo dispositos, quod si alio modo iidem colores disponantur, iam non erit eadem, sed alia diuersa pictura.

§. II.

Extrema specificatio cognitionis practicae, & speculatiue assignantur.

Cognitio practica dicit essentialiter esse representationem obiecti, quod principium cognoscens possit medio actu voluntatis producere, ex quo inferitur cognitionem practicam formaliter ut talem dicere ordinem ad principium potens producere obiectum, & obiectum potens produci ab hoc principio: non enim à principio tantum potest desumi ratio practici, quia cum hæc importet ordinem ad principium potens producere non utrumque, sed potens producere obiectum cognitione repræsentatum, non potest percipi ratio practici, quin percipiat cognitionem repræsentare tale obiectum, & principium cognoscens esse productivum eiusdem obiecti repræsentati.

Ex hoc infero in quacunque cognitione rationem practici desumi formaliter ex principio, & ex obiecto, quod repræsentat, quia ad hoc ut principium cognoscens possit ex vi huius cognitionis efficaciter imperare obiectum cognitum, requiritur ex parte principii cognoscens virtus productiva effectus, & ex parte effectus non repugnantia ut producat: quantumvis enim artifex haberet virtutem effectivam operis artificiosi, si ipsum opus in se repugnaret, non posset illud efficaciter imperare: ergo duo essentialiter requiruntur ad hoc ut cognitio sit practica, virtus productiva obiecti cogniti in obiecto producente, & non repugnantia in ipso obiecto ut producat, & utrumque dicit essentialiter ratio practici. Quod si dicas, non repugnantiam obiecti ut producat, necessariò comitari virtutem actiuam illud producendi: hoc admissio adhuc verum erit rationem practici desumi ex his duobus, videlicet non repugnantia effectus, & ex virtute productiva ad illum producendum in principio cognoscente, quæ duo semper distinguuntur, etsi per locum intrinsecum separari repugnaret.

De ratione formali speculatiui non eadem ratione iudicium fero, existimo enim posse sumi adequatè ex principio; & adequatè simul ex obiecto; & adequatè ex obiecto, & non ex principio; non tamen adequatè ex principio & non ex obiecto. Posse sumi adequatè ex principio sic probo. Ratio speculatiui dicit principium cognoscens non posse efficaciter imperare obiectum cognitum, ex vi illius cognitionis. Sed eo ipso quod principium cognoscens non sit physicè potens, non poterit ex vi cognitionis imperare tale obiectum siue obiectum repugnet, siue non repugnet: ergo hæc cognitio poterit à suo principio habere totam rationem speculatiui independentem ab obiecto. Dico cognitionem desumere posse rationem speculatiui adequatè à principio independentem ab obiecto, non quia ratio ista non semper intelligatur in ordine ad obiectum, sed quia ita dicit ordinem ad obiectum, ut ex alio capite independentem ab ipso obiecto intelligatur iam habens principium, ex vi cuius cognitio circa tale obiectum speculatiua necessariò euadat.

Simili ratione probo rationem speculatiui posse sumi adequatè ab obiecto. Eo ipso quod hæc cognitio terminetur ad chimæram, à quocumque principio procedat, necessariò est speculatiua: ergo ratio speculatiui in hac cognitione adequatè sumitur ab obiecto. Antecedens probo. Chimæra à nullo principio cognoscitivum est producibilis: ergo repugnat hanc efficaciter imperari ab aliquo principio cognoscitivum. etiam supponatur principium cognoscitivum, quatenus est ex se, cum virtute sufficienti ad producendâ chimæram: ergo eo ipso quod cognitio terminetur ad chimæram, terminatur ad obiectum efficaciter imperari repugnans à cognoscere, etiam hoc quatenus est ex se, virtutem habeat producendi chimæram, quam in esse omnipotentia fert communis Theologorum opinio: ergo eo ipso quod

quod cognitio terminetur ad chimeram in se repugnantem erit speculativa, etiam si principium cognoscens sit Deus ex se habens quiddam reperiuntur ex parte principij actui ad quemcumque effectum producendum, ita ut si per impossibile chimera fieret non repugnans, nulla addita virtute ex parte principij actui, Deus ex vi eiusdem omnipotentia, quam modo habet, valeret illam producere.

26 Rationem speculativi posse simul sumi à principio activo, & ab obiecto facillime ex dictis probatur. Cognitio quam habet homo de chimera procedit à principio non potente producere chimera, ergo ex hoc capite, mente preciso quocumque alio, intelligitur adequatè speculativa: fertur etiam in obiectum repugnans: ergo ex hoc capite similiter precisà impotentia principij ad chimera producendam intelligitur adequatè speculativa: ergo tam ex principio, quam ex obiecto, cognitio ista intelligitur adequatè speculativa. Ratio est, quia cognitionem non posse regere actum voluntatis imperantem productionem chimera, est quid negatium quod potest ex multis capitibus adequatè procedere, quia possunt plura impedimenta adequata reperiiri ad eundem positivum effectum.

27 Difficilius probatu est rationem speculativi posse sumi ex obiecto tantum, & non ex principio: ad quod supponendum est id, quod latè probo Controu. 10. Metaph. Punct. 4. videlicet virtutem productivam effectus, siue creatam, siue increatam, non habere connexionem cum possibilitate effectus, ita ut si per impossibile modò fieret calor repugnans, maneret in igne virtus productiva caloris ex se sufficiens calorem producere, licet repugnaret ignem à calore produci, non ex defectu virtutis in igne, sed ex repugnantia ipsius productionis. His positis sic arguo. Si per impossibile modo fieret repugnans syllogismus à me faciendus, in me maneret eadem virtus intellectiva ex se potens producere syllogismum: insuper maneret idem dictamen de modo quo faciendus erat syllogismus, idemque iudicium, quo iudicaretur syllogismum posse ex omni capite fieri à me, vel alius actus, quo id iudicaretur, si velis veritatem esse intrinsecam actui: ergo tunc haberem cognitionem, quæ posset regere actum voluntatis, quo dicerem, *volo syllogismum elicere*, qui actus esset inefficax, non ratione principij intellectivi, quia hoc ex se potens erat producere syllogismum, sed ratione ipsius syllogismi, qui in se repugnaret: ergo tunc cognitio illa esset speculativa tantum ratione obiecti, & non ratione principij, quia si obiectum non repugnaret actui voluntatis, efficaciter syllogismum imperaret, & cognitio haberet quiddam ex parte principij requiritur, ut effectus ex vi illius produceret, & tantum hæc productio non posset à cognitione dependere propter intrinsecam repugnantiam ipsius cognitionis. Ex hac hypothesi ad statum absolutum procedo. Non repugnat Deum producere principium ex se potens producere effectum ex se repugnantem, & cognoscens modum quo esset producendus, casu quo talis effectus repugnaret, non solum per iudicium verum, quo dicat, effectus iste repugnans hoc modo esset producendus, si non repugnaret, sed etiam per iudicium falsum quod dicat, effectus iste non est repugnans, & absolutè potest hoc modo produci: ergo non repugnat Deum producere principium habens cognitionem effectus speculativam tantum ratione obiecti, & non ratione principij. Non repugnare Deum producere principium ex se potens producere effectum repugnantem, supposui supra, & probo loco citato: principium illud iam productum posse habere falsum illud iudicium difficultate vacat, quia principium illud capax esset erroris, & ex nullo capite illi repugnaret. Consequentiam probo: Cognitio, quam haberet tale principium de modo producendi obiectum, quod in se repugnaret, se haberet eodem modo respectu principij, & respectu obiecti, quo se haberet cognitio, quam ego habeo modò de syllogismo, quem de facto possum facere, casu quo syllogismus ille fieret repugnans. Sed mea cognitio in hoc casu esset speculativa tantum ratione obiecti, & non ratione principij, ut modò probabam: ergo cognitio illa esset speculativa tantum ratione obiecti, & non ratione principij.

28 Ad probandum repugnare actionem speculativam tantum ratione principij, & non ratione obiecti, supponendum est, quod communis Doctorum admittit sententia, & ego probabo Controu. 10. Metaph. §. 5. videlicet omnem

Franc. de Quiedo, Philosoph. Tom. I.

actionem essentialiter esse connexam cum principio productivo, ita ut repugnante principio productivo repugnet actio, & consequenter repugnet actio ex se potens dependere à principio, quod illam non potest elicere, quia supponit essentialiter principium ex se potens, quod tantum dicitur absolute principium. Aduertendum est etiam cognitionem practicam non tantum tendere in effectum, sed in actionem, seu productionem effectus. Ex his principiis argumentum conficio, & facile conclusionem depromo. Cognitio speculativa ex principio supponit in principio cognoscente impotentiam ut ex illo oriatur actio, ad quam terminatur cognitio. Sed eo ipso quod principium sit impotens ad actionem eliciendam repugnat non solum extrinsecè ex defectu principij, sed intrinsecè, & in se ipsa actio precisè ex se potens procedere ab hoc principio: ergo eo ipso quod cognitio supponat principium impotentem elicere actionem, ad quam terminatur, dicit ex parte obiecti actione intrinsecè repugnantem, quia omnis actio ut non repugnans intrinsecè supponit ex parte principij virtutem eliciendi talè actionem: ergo eo ipso quod cognitio sit speculativa ex principio, est speculativa ex obiecto: ergo repugnat actio speculativa ex principio, & non ex obiecto.

29 Adde de facto omnem cognitionem creatam speculativam ratione obiecti in se repugnantis esse speculativam ratione principij, quia nullum datur principium creatum potens producere adhuc quatenus est ex se effectum in se repugnantem, ac proinde eo ipso quod hæc cognitio terminetur ad effectum repugnantem, seu ad actionem repugnantem procedere ab hoc principio, procedit à principio non habente virtutem ex se ad eliciendam actionem circa talem effectum.

30 Circa cognitionem quam Deus habet de chimera productione posset dubitari, an sit speculativa tantum ratione obiecti, & non ratione principij. Ratio affirmativa posset suaderi, quia principium cognoscens videlicet Deus, ex se est potens producere chimera, & tantum repugnat illam producere ex repugnantia chimera, quæ ablata, Deus chimera valeret absolute producere ex vi eiusdem omnipotentia quam modò habet. Censeo nihilominus nullam dari cognitionem in Deo, quæ tantum sit speculativa ex repugnantia intrinsecè chimera, extrinsecè cognitioni, sed omnem cognitionem divinam de facto existentem circa chimera esse speculativam non solum ratione obiecti extrinsecè, sed ex modo tendendi circa tale obiectum, quod sic probo. Ad hoc ut cognitio sit practica respectu obiecti, debet ferri in illius absolutam possibilitatem per iudicium, quo dicat, hæc entitas est possibilis, vel saltem per apprehensionem, quæ possibilitas obiciatur sine aliquo iudicio, quo dicat intellectus, hæc possibilitas seu hæc entitas repugnat; cognitio enim quæ quis dicat, hoc obiectum repugnat, non potest esse practica respectu illius obiecti, neque potest actum voluntatis regere, quo quis dicat, volo producere hanc entitatem. Sed in Deo nulla datur cognitio circa possibilitatē absolutam chimera, quæ non sit dissensus circa illam: ergo nulla datur cognitio, quæ ex se apta sit, ut ex vi illius imperetur productio chimera, seu ex vi cuius chimera posset imperari à Deo, casu quo non repugnaret: ergo ex modo tendendi, quem habet omnis cognitio divina per dissensum, actu quo dicit possibilitas chimera non datur, seu chimera est repugnans, vel conditionatè tantum (si velis) quam cognitionem in Deo contemplari circa chimera, quæ non sit dissensus actu quo dicit si chimera non repugnaret hoc modo esset producenda, in quo actu adhuc est imbibitus dissensus circa possibilitatem absolutam, ut explicabo Contr. 6. de Anima Punct. 6. §. 1. cognitio divina est purè speculativa, quia cognitio practica debet ferri & non per dissensum in obiectum ut possibile. Hic cognoscendi modus potest reduci in principium cognoscitivum, quia Deus ex se est determinatus ad non habendam puram simplicem apprehensionem circa aliquod obiectum, neque assensum circa possibilitatem obiecti in se repugnantis. Hæc cognitio quam Deus habet modò de chimera, posset dici speculativa non solum ratione obiecti, sed ratione principij cognoscentis, non quia Deus principium cognoscens ex se non habeat virtutem requisitam ad producendam chimera, sed quia supposita illius repugnantia est determinatus ad habendam cognitionem circa chimera, quæ ex modo tendendi non possit esse practica, sed tantum speculativa, & nullam habendam,

P 2 quæ

quæ ex modo tendendi practica esse possit perseverante chimæ impossibilitate.

31

Ad rationem dubitandi suprà adductam, respondeo, casu quo modò chimæ fieret possibilis, fore ut Deus posset chimæram producere ex vi assensus, quem tunc haberet circa possibilitatem chimæ, non verò ex vi alicuius cognitionis quam modò habet, ac proinde nunc nullam dari cognitionem in Deo, ex vi cuius Deus in aliquo casu posset producere chimæram, quia hæc debet esse actus quo Deus iudicat chimæram esse possibilem, qui repugnat dum chimæra possibilis non est, ut necessariò daretur in Deo, casu quo chimæra esset possibilis, quia repugnat in Deo falsum iudicium, & necessariò datur in ipso Deo verum iudicium de quocumque obiecto.

§. III.

Formalitates extremorum, in ordine ad quæ sumitur ratio cognitionis practica, & speculativa, assignantur.

32

Diximus rationem practici semper sumi ex principio, & obiecto, & non nisi ab utroque simul posse adequatè sumi, & ratione speculativi ab illorū quolibet posse adequatè sumi, & de facto ita adequatè desumi, licet nō repugnet desumi in aliqua cognitione ex obiecto tantum, & non ex principio, et si repugnet desumi ex principio & non ex obiecto. Ceterum cum in principio, & in obiecto sint quædam prædicata essentialia, aliā individua, superest sciendum à quibus prædicatis obiecti, & principij desumatur, ut possimus agnoscere an cognitio practica vel speculativa dicatur in ordine ad aliquod essentialē vel individuale principij vel obiecti, ex quo principio inferemus an ratio practici & speculativi sit cognitionis essentialis, necne, & quomodo hæc differentie opponantur.

33

Censeo rationem practici in quacumque cognitione nō posse sumi ab vno vel altero prædicato obiecti, sed necessariò desumendam esse ab omnibus formalitatibus quæ in illo sunt, à suprema ratione entis usque ad ultimam differentiam individualem illius. Ratio est, quia ex parte obiecti cognitionis practica requiritur obiectum contineri in virtute productiva principij cognoscentis. Sed non sufficit contineri ratione prædicati specifici, sed necessum est contineri ratione omnium prædicatorum, ut cognitio terminata ad tale obiectum sit practica: ergo ratio practici desumitur in cognitione ex omnibus prædicatis quæ sunt in obiecto. Minorem probo: cognitio practica debet tendere circa obiectum quod physicè possit produci à cognoscente: sed eo ipso quod obiectum cognitum secundum aliquam rationem secum identificatam non continetur in virtute cognoscentis; non poterit physicè ab illo produci, quia ad hoc ut ego possim effectum producere non sufficit effectum non habere repugnantiam ex prædicato generico, aut specifico ut à me producat, si illam habet ex alio prædicato inferiori, quia eo ipso quod ex aliquo prædicato repugnet produci à me, nullā ratione potero illum producere; ut patet in cognitione Petri eiusdem speciei cum alia cognitione, quam ego produco de eodem obiecto, quæ præcisè ex prædicato specifico posset à me produci: sicuti producit propria cognitio; quia tamen ex prædicato individuali repugnat illam à me produci, absolute illam producere non possum: ergo ratio practici quæ importat obiectum posse physicè produci à cognoscente desumenda est ex omnibus prædicatis, seu ex omnibus formalitatibus, quæ in obiecto reperiuntur.

34

Ex ratione suprà dicta inferitur rationem speculativi posse sumi adequatè ex vno vel altero prædicato obiecti ratione cuius repugnet productio illius ab hoc principio, siue hoc prædicatum sit specificum siue individuale: exempli gratia, cognitio, quam ego habeo syllogismi qui potest fieri à Petro, & non à me desumit rationem speculativi ex ratione individua effectus, ratione cuius repugnat à me produci, & non ex ratione specifica, ratione cuius præcisè sumpta nō repugnat à me produci, quia alius syllogismus eiusdem speciei potest à me produci; cognitio verò, quam ego habeo de creatione Angeli, speculativa est ratione prædicati specifici, quia eo ipso quod talis actio in specie repugnat à me procedere, imò ex ratione generica creationis, quia eo ipso quod sit creatio, non potest à me neque ab aliqua potentia creata dependere, quapropter

prædicta cognitio ex ratione generica obiecti, videlicet ex prædicato creationis imbibito in obiecto adequatè erit speculativa, & similiter ex ratione specifica talis creationis, necnon ex prædicato individuali huius numero creationis, habebit rationem cognitionis speculativæ ex quocumque adequatè, quia quodcumque prædicatum sufficiens impedimentum est per se sumptum, ut obiectum huius cognitionis procedat tanquam è principio activo à principio cognoscente.

35

Vnum in hac rescire oportet, quod quotiescumque ratio speculativi desumitur ex aliquo prædicato superiori obiecti, ex omnibus illo inferioribus desumi necesse est: ratio est, quia quotiescumque actio ex prædicato generico repugnat produci ab aliquo principio, eandem repugnantiam habet ex differentia specifica contrahente tale prædicatum genericum ad certam speciem; & quotiescumque habet hanc repugnantiam ex prædicato specifico, eandem habet ex prædicato individuali, quia nequit prædicatum inferius contineri in virtute causæ, in qua non continetur prædicatum superius cum illo identificatum, nec potest dari virtus productiva Petreitatis, & non hominis, neque virtus productiva rationalis, & non animalis. Sic licet argui: cognitio desumit rationem speculativi ex prædicato specifico: ergo ex individuali, & similiter ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis: Cognitio non sumit rationem speculativi à prædicato individuali obiecti: ergo neque ab specifico: & sic de aliis.

36

Iam si rationem speculativi in ordine ad principium inspicimus, eodem modo de illa iudicium ferendum est, ac in ordine ad obiectum; potest enim desumi ex prædicato specifico, & ex prædicato individuali adequatè ex quocumque illorum & tantum ex prædicato individuali, & non ex specifico. Sic cognitio, quam habet homo de Angeli creatione eo ipso, quod est cognitio hominis est speculativa, quia implicat ab homine Angelum produci, & similiter eo ipso quod est cognitio talis hominis, eodem modo ac de ratione specifica & individuali dicebamus, & cognitio quam ego habeo de syllogismo, qui potest fieri à Petro, non habet ex prædicato specifico principij esse speculativam, quia aliud principium cognoscitivum eiusdem speciei mediā aliā cognitione specifica eiusdem speciei potest illum syllogismum producere, sed ex prædicato individuali principij cognoscentis, quod ex eo quod si talis homo non potest illum syllogismum producere, quem ex prædicato hominis præcisè sumpto non repugnabat ab illo principio produci.

37

Ultimò de ratione practici in ordine ad principium eodè modo iudicium fero, ac de eadè ratione in ordine ad obiectum; censeo enim desumendam esse adequatè ab omnibus prædicatis, quæ sunt in principio simul sumptis usque ad ultimam differentiam individualem, quia hæc numero actio quæ est praxis, respicit hoc numero principium, in quo sunt contractæ omnes rationes superiores; Exempli gratia: hic syllogismus in quem fertur cognitio practica supponit hunc numero intellectum, in quo est inclusa ratio intellectui, & intellectum includit rationem viventis, & ratio viventis prædicata alia superiora usque ad supremum genus. Ultimò quia ad hoc ut cognitio sit practica requiritur necessariò nullum esse prædicatum in principio cognoscente, ratione cuius repugnet obiectum ab illo produci: ergo ratio practici necessariò desumenda est ex omnibus formalitatibus, quæ sunt in principio cognoscitivum.

§. IV.

An ratio practici & speculativi sumatur ab extremis tantum tanquam ab extrinsecis specificativis vel etiam tanquam à constitutis per se.

38

Diximus iam rationem practici & speculativi desumi ab obiecto & principio, & explicuimus formalitates obiecti, & principij à quibus formalitates istæ desumantur, nunc superest sciendum, an ab eisdem formalitatibus desumantur prædictæ rationes tanquam ab specificativis tantum extrinsecis, ex quibus in ipsas cognitiones derivantur rationes intrinsecæ practici & speculativi, vel etiam tanquam à formis, ex vi quarum formaliter cognitio in ratione practica, vel speculativa constituitur, quod est idem ac inquirere, an ratio practici, vel speculativi sit adequatè

adequatè intrinsecam cognitioni, an verò constituitur per cognitionem, & per aliquid ab illa distinctum.

39 Dico primò. Quilibet cognitio practica præter intrinsecum respectum, quem dicit ad principium, & obiectum identificatum cum ipsa cognitione, dicit formaliter possibilitatem obiecti distinctam ab ipsa cognitione. Probo facillè: Cognitio practica, quam modò habet artifex de opere artificio, quod potest conficere, eo præcisè quod opus illud, quod est cognitionis obiectum fieret repugnans, non esset practica, neque ex vi illius posset opus efficaciter imperari à voluntate artificis: ergo cognitio illa formaliter ut practica importat formaliter possibilitatem intrinsecam obiecti, quam ab ipsa cognitione distinctam certum est.

40 Dico secundò. Cognitio practica includit formaliter potentiam actuum principij cognoscitivi ad producendum suum obiectum, quod eadem ratione probò: Cognitio constituitur formaliter practica ex eo quod illius principium possit medio actu voluntatis ab ipsa cognitione directo efficere suum obiectum. Sed hæc ratio importat formaliter potentiam actuum in principio cognoscente ad obiectum producendum: ergo ratio practici constituitur formaliter per hanc potentiam actuum principij cognoscitivi in ordine ad obiectum. Confirmatur: cognitio secundum se tantum est quædam applicatio obiecti ad principium cognoscens, quæ formaliter nihil aliud præstat: ergo ex eo potest dici applicatio practica seu deferens ad operationem, quia in principio, cui obiectum applicatur, insidet activa virtus ad producendum obiectum media illa applicatione; sic enim contingit in applicatione locali agentis ad passum, quæ per potentiam agentis formaliter constituitur conditio ad operandum, & practica applicatio, non enim ex alio capite dicimus applicationem inter ignem & lignum practicam esse, & conditionem ad operandum, nisi quia in igne reperitur virtus ad agendum in lignum; & applicationem inter duo alba non esse practicam, neque conditionem ad operandum, nisi quia neutrum illorum potest agere in alterum; quod si alteri virtus activa superveniret ad agendum in aliud, eadem applicatio, quæ antea non erat conditio ad operandum, diceretur practica, & conditio ad operandum. Ultimò etiam si per impossibile permaneret eadem cognitio, quam modò habeo de syllogismo faciendo, eo præcisè quod deficeret in me virtus activa ad talem syllogismum faciendum, cognitio illa non esset practica: ergo cognitio in ratione practice dicit formaliter in principio cognoscente virtutem in ordine ad suum principium.

Dico tertio. Omnis cognitio practica creata habet connexionem cum principio activo, ex vi cuius formaliter constituitur practica. Ratio prælo adest: Cognitio constituitur practica per virtutem activam in ordine ad obiectum identificatum cum principio cognoscente: sed habet intrinsecam connexionem cum principio cognoscente à quo per se ipsam dependet: ergo habet intrinsecam connexionem cum virtute activa identificata cum tem actuali principio.

41 Dico quarto. In communi sententia quæ asserit virtutem productivam esse connexam cum possibilitate effectus, cognitio quæ defecto est practica, habet connexionem intrinsecam cum possibilitate sui obiecti. Probo facillè: cognitio habet connexionem cum principio productivo sui obiecti: principium productivum habet connexionem cum possibilitate eiusdem obiecti, quod potest producere: ergo cognitio quæ de facto est practica, habet connexionem mediatam cum possibilitate obiecti; non præcisè quia hæc possibilitas est obiectum cognitionis, sed quia est terminus relationis, quam dicit ad illam principium productivum, cum quo cognitio practica per se ipsam coniungitur. Ob hanc intrinsecam connexionem, quam habet cognitio practica secundum hæc principia cum principio activo, & obiecto, ex vi quorum formaliter constituitur practica, vulgò dicitur rationem practici esse intrinsecam cognitioni, & cum illa identificatam, non tamen ita res se habet, aliud enim est cognitionem per se ipsam esse connexam cum extremis, ex vi quorum constituitur practica, & per se ipsam habere non posse non esse practica; aliud per se ipsam practica constitui, ut in simili dicitur *Ca. 1. 6. de anima, Punct. 1. de cognitione divina*, quæ per se ipsam habet connexionem cum obiecto creato, ex vi cui vera constituitur, & per se ipsam habet non posse

non esse veram, & tamen non constituitur adequatè per se vera formaliter, sed per se ipsam, & per obiectum ab illa distinctum, cum quo habet connexionem.

42 Dico quinto. In mea sententia, quæ non admittit connexionem inter principium productivum, & possibilitatem effectus, cognitio practica creata non habet ex se seu per locum intrinsecum connexionem cum possibilitate sui obiecti, per quam practica constituitur, quia si per impossibile obiectum fieret repugnans, eadem cognitio permaneret, ut latè probò *Controu. 6. de anima, Punct. 1.* ubi adhuc cognitiones intuitivas creatas affirmo non esse connexas cum suis obiectis, nisi hæc obiecta supponantur in alio genere, ut principia ipsarum cognitionum. Dixi cognitiones non habere ex se seu per locum intrinsecum connexionem cum possibilitate obiecti, quia etiam si per impossibile deficeret obiectum, permaneret cognitio, quod est cognitionem per locum intrinsecum non esse connexam cum obiecto, licet cum illo connectatur propter necessitatem, quam in se habet possibilitas obiecti, quæ indefectibilis est, ac proinde quotiescumque existit cognitio, cuius obiectum aliquando est possibile, semper necessariò coexistit possibilitati obiecti, non necessitate ortà ex ipsa cognitione, sed ex obiecti necessitate, ut dicam citato loco de veritate propositionum, quæ feruntur in obiecta necessaria.

43 Dico sexto. Quilibet cognitio practica in Deo non solum est connexa, sed identificata cum virtute productiva obiecti per quam constituitur practica, & est connexa cum possibilitate obiecti per quam etiam formaliter practica constituitur. Vtraque pars conclusionis est omnino certa, prior quia in Deo cognoscente obiectum, & potente illud producere, cognitio, & virtus productiva realiter sunt idem; posterior, quia cognitio practica Dei est assensus circa obiecti possibilitatem, cui essentialiter repugnat falsitas, & ita ex eo quod hic assensus existat in Deo per locum intrinsecum inferitur dari illius obiectum eà ratione, quæ repræsentatur.

44 Dico septimò. Cognitio speculativa non necessariò constituitur speculativa formaliter adhuc inadquatè per impossibilitatem obiecti, neque per impotentiam principij ad illud producendum, sed potest adequatè constitui speculativa, ex modo tendendi, quem habet in obiecto: ut patet in scientia visionis, quam habet Deus de effectu iam producto, quæ fertur in obiectum non repugnans, & dicit principium cognoscitivum potens producere tale obiectum, & nihilominus non est cognitio practica, sed speculativa. Similiter cognitio quilibet creata, quæ repræsentatur productio obiecti ut mala, & disconveniens cognoscenti, quod illud potest producere, supponit in principio potentiam ad producendum tale obiectum, & connotat obiectum non repugnans, & nihilominus respectu illius productionis speculativa est, quia ex vi talis cognitionis non potest voluntas imperare productionem, quæ obicitur ut disconveniens, quod si imperet fugam, seu non productionem obiecti, cognitio erit practica respectu fugæ, seu non productionis, non tamen respectu productionis. Idem contingit in cognitione, quæ credit artifex repugnantiam involvere opus artificiosum, quod absque vlla repugnantia posset ab ipso fieri, quod iudiciū necessariò est speculativum, & tamen in obiecto nulla est repugnantia, sed tantum in mente falsò apprehendente, & in principio cognoscente est potentia ad tale opus producendum.

45 Dico octavò: Impotentia principij cognoscentis ad producendum obiectum cognitum, & repugnantia ipsius obiecti sufficiunt ad constituendam adequatè cognitionem speculativam, quia illarum quilibet sufficiens est ut obiectum non producat ex vi cognitionis, & ita illarum quilibet sufficiens est ut adequatè constituat cognitionem purè speculativam, & non practicam.

46 Ex his concluditur cognitionem constitui practicam adequatè per modum, quo repræsentatur obiectum identificatum cum cognitione, & per non repugnantiam obiecti distinctam ab omni cognitione, quam essentialiter supponit cognitio practica increata, & cum qua cognitio creata nullam habet connexionem, & per virtutem productivam principij cognoscentis respectu obiecti cogniti, quæ in Deo identificatur cum ipsa cognitione, & cum qua cognitio creata essentialiter est connexa, quæ omnia simul sumpta essentialiter requiruntur, ut cognitio sit practica. Eadem ratione concluditur cognitionem posse adequatè con-

stitui speculatiuam ex defectu cuiuscumque ex his, quæ ad cognitionem practicam constituendam requiruntur, eo enim ipso quod illorum aliquod deficiat, cognitio non erit practica, sed pura obiecti speculatio, quod est formaliter cognitionem esse speculatiuam.

S. V.

Quomodo opponantur cognitio practica, & speculatiua.

Probat Hurt. disp. 11. de anima sect. 4. § 24. rationem practici, & speculatiui non esse differentias oppositas, quia idem habitus, & idem intellectus potest dici simul practicus, & speculatiuus. Displicet ratio, quia idem intellectus est simul assentiens, & dissentiens circa diuersa obiecta, & tamen assensus, & dissensus, quantumvis sint circa diuersa obiecta essentialiter differunt, ratio est quia intellectus non constituitur formaliter assentiens, & dissentiens per se ipsum, sed per actus superadditos, & inter se distinctos, & ita potest habere à formis essentialiter differentibus has diuersas denominationes, quæ essentialiter opponuntur in ordine ad eundem actum, & extrinsecè possunt idem denominare principium. Sic dici potest de cognitione practica, & speculatiua, quia intellectus & habitus non sunt practici neque speculatiui per se formaliter, sed tantum desumunt has denominationes ab actibus, unde etiam si essentialiter differant, sicut assensus, & dissensus, amor & odium possunt eundem intellectum, & eundem habitum denominare.

Soluenda est hæc quæstio ex alio capite, videlicet ex ipsa natura practici, & speculatiui, & ex ipsis formalitatibus, per quas cognitio constituitur practica, vel speculatiua, quas assignauimus Puncto præcedenti, ubi statui rationem practici desumi ex modo tendendi per ordinem ad differentias indiuiduales, & specificas principij, & obiecti, & ex ipsis rationibus formalibus specificis, & indiuidualibus obiecti, ex quo inferitur rationem practici semper importare rationem specificam & indiuidualem cognitionis. Diximus etiam rationem speculatiui aliquando sumi tantum ex differentiis indiuidualibus; aliquando verò ex differentiis specificis; ex quibus infero in his cognitionibus, in quibus ratio speculatiui desumitur ex differentia specifica, rationem speculatiui essentialiter differre à ratione practici reperta in alia cognitione; in his verò, in quibus ratio speculatiui desumitur tantum ex differentiis indiuidualibus, rationem speculatiui non differre essentialiter à ratione practici in alia cognitione reperta. Eo enim modo quo differunt duæ differentie indiuiduales, different ratio practici & speculatiui formaliter sumptæ, & eadem ratione differt hæc cognitio practica ab illa speculatiua, sicut differt hoc indiuiduum ab alio.

Rem, exemplis explico: cognoscit homo motum progressiuum, quem ipse elicere potest; cognoscit Angelus eundem motum progressiuum: cognitio Angeli est speculatiua eo præcisè quod sit cognitio Angeli, ac proinde ex differentia essentiali; cognitio hominis circa idem obiectum est practica ex eo quod sit cognitio hominis, & talis hominis, qui potest hunc motum progressiuum præstare, quod dicitur non solum differentiam indiuidualem cognitionis, sed specificam. In his cognitionibus ratio practici, & ratio speculatiui essentialiter differunt, quia sumuntur ex differentiis essentialiter oppositis. Cognoscit Petrus syllogismum quem potest elicere, cognoscit Ioannes eundem syllogismum; cognitio Petri est practica, cognitio Ioannis est speculatiua præcisè ex differentia indiuiduali: in his cognitionibus ratio practici & speculatiui essentialiter non differunt, sed tantum indiuidualiter. Similiter in eadem potentia potest esse duplex cognitio eiusdem speciei circa obiecta numero distincta, quarum una sit practica, & altera speculatiua præcisè ex differentia indiuiduali, in quibus ratio practici & speculatiui non importabunt rationes specificas essentialiter oppositas sed tantum indiuiduales. Exhibeo exemplum; cognosco ego per hanc cognitionem syllogismum, qui potest fieri à me cognitione practica, & cognosco syllogismum eiusdem speciei, quem potest elicere Petrus, quæ cognitio erit speculatiua, & tamen cognitiones secundum se, illarumque principia & obiecta tantum indiuidualiter differunt. Ex quibus inferitur in his cognitionibus rationem practici & speculatiui non pos-

se importare differentias specificas essentialiter oppositas, sed totam illarum oppositionem in differentiis indiuidualibus contrahentibus eandem rationem specificam esse constitutam.

Tandem concludo in aliquibus cognitionibus rationem practici, & speculatiui importare oppositionem secundum differentias specificas, in aliis verò tantum secundum differentias indiuiduales, & ex se rationes istas abstractas non magis dicere hanc rationem quam illam, quia ratio practici dicit cognitionem dependentem à principio & terminatam non per dissensum, sed saltem per apprehensionem, aut per assensum ad productionem effectus, qui non repugnet produci à principio; & principium, quod ex se virtutem habeat ad producendum effectum, & cognitio speculatiua constituitur per earentiam cuiuscumque ex requisitis. Sed hoc principium non posse producere hunc effectum, & illud posse eundem producere, aliquando procedit ex differentia specifica, ut in homine, & equo, quorum equus ex conceptu specifico potest equum producere; & homo similiter ex conceptu specifico non potest producere equum; & in homine & Angelo cognoscitur eundem discursum, qui potest produci ab homine ex conceptu specifico & indiuiduali, & non potest produci ab Angelo ex conceptu specifico Angeli, & ita cognitio practica hominis, & cognitio speculatiua Angeli dicunt rationes practici & speculatiui essentialiter oppositas: in cognitionibus verò Petri & Ioannis de syllogismo eodem, qui potest fieri à Petro & non à Ioanne, cognitio Petri quatenus practica solum differt à cognitione Ioannis quatenus speculatiua secundum differentiam indiuidualem, quia cognitiones ipsæ inter se tantum differunt indiuidualiter, & ex indiuiduatione principiorum prouenit hoc non posse producere hunc effectum, quem aliud principium producere potest.

Obiicies: Cognitio semper constituitur speculatiua per respectum ad principium & obiectum, sed respectus ad hæc extrema est essentialis: ergo constituitur speculatiua per respectum essentialem cognitioni: ergo ratio speculatiui semper dicit conceptum essentialem cognitioni. Respondeo essentialis esse actui dicere respectum ad principium, & ad obiectum, non tamen omnis respectus, quem actus dicit ad hæc extrema est illi essentialis, quia in actu reperitur respectus ad rationes essentielles principij & obiecti, & hic est essentialis actui, & reperitur respectus ad rationes indiuiduas principij & obiecti, & hic respectus est indiuidualis actui, per quem adequatè plures actus speculatiui constituntur.

Posse eandem cognitionem ferri in duplex obiectum & esse practicam respectu vnius, & speculatiuam respectu alterius (mihi dubium non est, quia potest vnum obiectum esse operabile, & in illud ferri modo operabili, & aliud non esse operabile, vel etiam si operabile sit, non ferri in illud modo operabili ex modo illud proponendi, vel defectu virtutis in principio, aut possibilitatis in obiecto).

Disputant Hurt. & Arriaga, an respectu eiusdem obiecti possint esse duo actus inhærentes eidem potentie, quorum vnus sit practicus & alter speculatiuus. Negat Hurt. disp. 1. § 16. affirmat Arriaga disp. 1. § 69. Ego cum distinctione respondeo, vtrumque practicum, vel vtrumque speculatiuum esse futurum, si vterque eodem modo versetur circa obiectum, si verò diuerso modo versentur, vnum esse practicum & alterum speculatiuum poterit contingere; ut videre est in scientia visionis & scientia simplicis intelligentiæ, de eodem obiecto existente, & possibili, quarum scientia simplicis intelligentiæ est practica, & scientia visionis est speculatiua, & vtraque respicit idem obiectum formaliter abique formalitate in aliquo distincta.

PUNCTVM III.

De scientiarum unitate.

Vellem me paucis ab hac quæstione expedire, & meam in hac re mentem clarè explicare, quia illam apud plures valde confusam lego, & apud paucos aliquid fixum inuenio, quo quæstionem definiant, ita vt de illo modo mente non possit alia suboriri prolixior.